[1]כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי אמר ר"ש בן לקיש מאי דכתיב [2]וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר מפני מה ע"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתביה כלל ר' יוחנן ור"א חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר משום כבודו של נחמיה בן חכליה תנו רבנן מנשה היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו אחאב שמנים וחמשה ירבעם מאה ושלשה תניא היה ר"מ אומר °אבשלום אין לו חלק לעוה"ב שנאמר [3]ויכו את אבשלום וימיתוהו ויכוהו בעוה"ז וימיתוהו לעוה"ב תניא ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן ויעש הרע בעיני ה' לא חיין ולא נידונין [4]וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה' הכא [א]תרגימו שהרג ישעיה במערבא אמרי שעשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום הורג (את) כולם כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשמה של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו כמ"ד ישעיה הרג כתיב [5]פסל וכתיב [6]פסילים א"ר יוחנן בתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ארבעה פרצופים כדי שתראה שכינה ותכעוס אחז העמידו בעלייה שנאמר [7]ואת המזבחות אשר על הגג עליית אחז וגו' מנשה העמידו בהיכל שנאמר [8]וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה [בנו] בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם אמון הכניסו לבית קדשי הקדשים שנאמר [9]כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס מאי כי קצר המצע מהשתרע אמר [ב]רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [כי] קצר המצע זה מלהשתרר עליו שני רעים כאחד מאי והמסכה צרה וגו' אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן כי הוה מטי להאי קרא הוה קא בכי מי שכתב בו [10]כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה [אחז בטל את העבודה] וחתם את התורה שנאמר [11]צור תעודה חתום תורה בלמודי מנשה [ג]קדר את האזכרות והרס את המזבח אמון [שרף את התורה] והעלה שממית על גבי המזבח אחז התיר את הערוה מנשה בא על אחותו אמון בא על אמו שנאמר [12]כי הוא אמון הרבה אשמה °רבי יוחנן ור"א חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שבא על אמו אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו א"ל כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי כי אתא יהויקים אמר קמאי לא ידעי לארגוזי כלום אנו צריכין אלא לאורו יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו יטול אורו אמרו לו והלא כסף וזהב שלו הוא שנאמר [13]לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות אמר להם כבר נתנו לנו שנאמר [14]השמים שמים לה' והארץ נתן לבני האדם א"ל רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את יהויקים משום דכתיב ביה [15]ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו מאי והנמצא עליו רבי יוחנן ור"א חד אמר שחקק שם עבודת כוכבים על אמתו וחד אמר שחקק שם שמים על אמתו א"ל במלכים לא שמעתי בהדיוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר [ו]כל העובר ושב אל הלוים [16]ועבר בים צרה והכה בים גלים א"ר יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה ג' מילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמר להן הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב"ה [ד]בכבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם מחיתם א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן [ה]קסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר [17]על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל [ז]ושגגתו עולה זדון מרחקת את הקרובים

מעמון

כי בי חשק. לא שייך אלא ברבונא דעלמא כלומר אותו שחפץ בי וביראתי אפלטהו: **ע' שברשעים תלויה.** שאינה כתובה בשיטת אותיות התיבה אלא תלויה היא למעלה ונראה ככתוב רשים: **כיון שנעשה אדם רש מלמטה.** שיש לו שונאין ואין רוח הבריות נוחה הימנו: **נעשה רש מלמעלה.** בידוע ששונאין אותו מלמעלה. להכי כתוב רשים שני מיני רשות: **ולא נכתביה.** לעי"ן כלל: **משום כבודו של דוד.** שאין הדבר נוהג בצדיקים ודוד היו לו שונאים הרבה: **ונחמיה בן חכליה.** שהיו לו שונאים הרבה מנכרים שמבקשין להרגו על שהיה בונה בית המקדש כדכתיב בעזרא (נחמיה ד) ואחת מחזקת השלח וגו'. ל"א היו לו קנאים מישראל דכתיב (שם ו) רבים ביהודה בעלי שבועה לו כי הוא חתן לשכניה בן ארח שהיו מבזין אותו. בקדושין (דף ע.) מפרש להאי קרא ולהכי איכתבא לומר שברשעים אמרינן ולא בצדיקים: **היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים.** ספר ויקרא היה מחדש בו כל שנה ושנה ודורשו מפלפולו: [ח]**לא חיין.** לא יחיו לעולם הבא עם הצדיקים ואין נדונין נמי בגיהנם. ודוקא קאמר מלכי ישראל אבל שלמה וצדקיה מבית דוד אתו ואע"ג דכתיב בהו[ט] ויעש הרע חיין הן לעתיד: **אחז ואחזיה.** ממלכי יהודה וקים להו שהיו רשעים. ואמון ויהויקים לא חשיב ואע"ג דהוו רשעים מאד כדלקמן בהנהו קים להו דחיין: **הורג את כולן.** שהיו נבקעין בכובד המשאוי: **כמ"ד שהרג ישעיה.** והאי קאמר קרא מלא את ירושלים פה לפה שנשמתו של צדיק שקולה כמו שמלא את ירושלים חללים: **כתוב.** (במלכים) [דה"ב לג] וישם את פסל הסמל אשר עשה בבית האלהים: **וכתיב.** והעמיד את האשרים והפסילים בד"ה (שם): **ולבסוף עשה.** מנשה לאותו דמות[י] ד' פרצופים: **כדי שתראה שכינה.** מכל צד שתכנס להיכל תראה פרצוף כנגדו ותכעוס: [כ]**מלהשתרר עליו שני רעים.** שכינה ודמות הפרצוף[ל]: **מצע.** בית המקדש: **תעשה לו מסכה צרה.** כאשה שנעשית צרה לחברתה: **העלה שממית.** קורי עכבים. שבטל עבודה מכל וכל עד שארגו עכבים קוריהן ע"ג המזבח: **היתר.** נעשה לו כהיתר: **ממקום שיצאת משם.** מקום שאדם יוצא ממנו שבע הוא ממנו ואינו מתאוה להנאת אותו מקום: **קמאי לא ידעי לארגוזי.** מלכים ראשונים שלפנינו לא היו יודעים להכעים המקום כמו שהוא חרף ואמר כלום אנו צריכין אלא לאורו שמאיר לנו השמש יבא ויטול אורו: **שאנו משתמשין בו.** שמאיר ביותר: **אמרו לו.** בני דורו והלא כסף וכו'. דבני דורו צדיקים היו כדאמרן [ע"א] נסתכל בדורו של יהויקים ונתקררה דעתו: **מפני מה לא מנו את יהויקים.** בהדי הנך שאין להם חלק לעולם הבא: **משום דכתיב ויתר דברי יהויקים.** בתמיהה. משום דכתיב ביה רשע כזה לא מנאוהו: **שם עבודת כוכבים על גופו**[מ]. מתוך שהיה אדוק בה: **שם שמים.** משום בזיון: **במלכים לא שמעתי.** מפני מה לא מנו את יהויקים: **בהדיוטות שמעתי.** מפני מה לא מנו מיכה בהדי ארבעה הדיוטות דמתניתין: **פתו מצויה לעוברי דרכים.** שהיו כל העולם מתארחין אצלו כדכתיב (במקרא) כל העובר ושב אל הלוים זה מיכה: **זה פסלו של מיכה.** כשכתב משה את השם והשליכו על נילוס להעלות ארונו של יוסף בא מיכה ונטלו בהחבא והיינו דכתיב ועבר בים צרה כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר מיכה עמהם שבידו השם לעשות העגל. ל"א מיכה עשה פסל והביאו עמו כשעברו ישראל הים: **גרב.** מקומו של מיכה. בגרב הוה פסלו של מיכה קבוע ובשילה היה המשכן: **לדוחפו.** למיכה: **ועל דבר זה.** על פסלו של מיכה שלא מיחו ישראל בידו נענשו אנשי פילגש בגבעה שנפלו ביד בנימין והרגו מהם ארבעים אלף [שופטים כ]: **לגימה.** אכילה שמאכילין אורחים: **שתי משפחות.** עמון ומואב שלפי שלא קדמו ישראל בלחם ובמים נכתב שלא יבאו בקהל: **מעלמת עינים מן הרשעים.** מעלמת מעיני המקום שלא להביט ברשעו לשלם לו כדרכו הרעה אלא עושה כאילו אינו רואה במעשיו:

עמון

תורה אור

1. כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי: תהלים צא יד
2. וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר: איוב לח טו
3. וַיָּסֹבּוּ עֲשָׂרָה נְעָרִים נֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב וַיַּכּוּ אֶת אַבְשָׁלוֹם וַיְמִיתֻהוּ: שמואל ב יח טו
4. וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת יְרוּשָׁלַםִ פֶּה לָפֶה לְבַד מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ: מלכים ב כא טז
5. וַיָּשֶׂם אֶת פֶּסֶל הַסֶּמֶל אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֶל דָּוִיד וְאֶל שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת שְׁמִי לְעֵילוֹם: דברי הימים ב לג ז
6. וּתְפִלָּתוֹ וְהֵעָתֶר לוֹ וְכָל חַטָּאתוֹ וּמַעְלוֹ וְהַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר בָּנָה בָהֶם בָּמוֹת וְהֶעֱמִיד הָאֲשֵׁרִים וְהַפְּסִלִים לִפְנֵי הִכָּנְעוֹ הִנָּם כְּתוּבִים עַל דִּבְרֵי חוֹזָי: דברי הימים ב לג יט
7. וְאֶת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל הַגָּג עֲלִיַּת אָחָז אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית יְיָ נָתַץ הַמֶּלֶךְ וַיָּרָץ מִשָּׁם וְהִשְׁלִיךְ אֶת עֲפָרָם אֶל נַחַל קִדְרוֹן: מלכים ב כג יב
8. וַיָּשֶׂם אֶת פֶּסֶל הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה בַּבַּיִת אֲשֶׁר אָמַר יְיָ אֶל דָּוִד וְאֶל שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת שְׁמִי לְעוֹלָם: מלכים ב כא ז
9. כִּי קָצַר הַמַּצָּע מֵהִשְׂתָּרֵעַ וְהַמַּסֵּכָה צָרָה כְּהִתְכַּנֵּס: ישעיהו כח כ
10. כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: תהלים לג ז
11. צוֹר תְּעוּדָה חֲתוֹם תּוֹרָה בְּלִמֻּדָי: ישעיהו ח טז
12. וְלֹא נִכְנַע מִלִּפְנֵי יְיָ כְּהִכָּנַע מְנַשֶּׁה אָבִיו כִּי הוּא אָמוֹן הִרְבָּה אַשְׁמָה: דברי הימים ב לג כג
13. לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: חגי ב ח
14. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַייָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם: תהלים קטו טז
15. וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹיָקִים וְתֹעֲבֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְהַנִּמְצָא עָלָיו הִנָּם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ תַּחְתָּיו: דברי הימים ב לו ח
16. וְעָבַר בַּיָּם צָרָה וְהִכָּה בַיָּם גַּלִּים וְהֹבִישׁוּ כֹּל מְצוּלוֹת יְאֹר וְהוּרַד גְּאוֹן אַשּׁוּר וְשֵׁבֶט מִצְרַיִם יָסוּר: זכריה י יא
17. עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ: דברים כג ה

מסורת הש"ס

א) [יבמות מט:], ב) יומא ט: ע"ש, ג) [גירסת הערוך קדדר], ד) לא נמצא מקרא [גם בע"י ליתא להך קרא עיין חידושי אגדות שם], ה) [לקמן קי. נדרים לט:], ו) [בשאילתות סימן ל"ט פ' שמות איתא קצרתא], ז) [ב"מ לג:], ח) [נ"ל אחר ד"ה אחז], ט) [מ"א יא, מ"ב כד], י) בס"א: צלם, כ) [נ"ל אחר ד"ה מלע], ל) בס"א: שכינה וצלם, מ) בס"א: אמתו,

גליון הש"ס

גמרא אבשלום אין לו חלק לעוה"ב. עי' סוטה דף י ע"ב תוספות ד"ה דקרב: **שם** ר"י ור"א חד אמר. עי' מדרש רבה ויקרא סוף פ' מצורע:

מוסף רש"י

מהשתרע. דריש בנוטריקון מהשתרר ריע אחד (יומא ט:). **שני רעים.** צלם שהעמיד מנשה בהיכל, צרה לשון ריעות כשתי נשים לאיש אחד, וכעסתה צרתה, ואשה אל אחותה לא תקח לצרור (שם). **ושגגתו עולה זדון.** עונש אתה עליה כמזיד (ב"מ לג:).